

حامیان صدام در هشت سال دفاع مقدس

جلد اول:

اتحاد جماهیر شوروی (روسیه)

مؤلفین:

مجتبی نیک رهی

محمد رضا نیک رهی

سروشگاه	: نیکبهری، مجتبی، ۱۳۶۵
عنوان و نام پدیدآور	: حامیان صدام در هشت سال دفاع مقدس (ج. ۱، اتحاد جماهیر شوروی) مؤلفین: مجتبی نیکبهری، محمدرضا نیکبهری
مشخصات نشر	: تهران: ارتش، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)، ۱۳۹۳
مشخصات ظاهری	: ۲۲۸ صفحه. مصور
شابک	: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۸۹۳-۶-۷
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
شناسه افزوده	: نیکبهری، محمدرضا، ۱۳۲۴
شناسه افزوده	: تهران: ارتش، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص)، ۱۳۹۳، مدیریت حفظ آثار و نشر ارزش های دفاع مقدس
موضوع	: جنگ ایران و عراق، ۱۳۵۹-۱۳۶۷، دخالت خارجی
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۳ ج ۲/ ۱۶۰۴ DSR
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۳۳۰۴
شماره کتابشناسی ملی	: ۳۶۶۶۶۹۶

عنوان: حامیان صدام در هشت سال دفاع مقدس (ج. ۱، اتحاد جماهیر شوروی) (روسیه))

مؤلفین: مجتبی نیکبهری، محمدرضا نیکبهری

ویراستار: مهدی خوش آبادی

طراح جلد و صفحه آرا: سید رسول نواده

ناظر نشر: نورالدین گنج خانلو

مدیر برنامه ریزی: محمود حجامی

ناشر: قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) آجا

چاپ: مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا

صحافی: مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۹۴۸۹۳-۶-۷

شمارگان: ۲۰۰۰ نسخه

چاپ اول ۱۳۹۳

قیمت: ۹۰۰۰ تومان

نشانی: تهران، یزرگراه بسیج، بلوار هجرت، قرارگاه پدافند هوایی خاتم الانبیاء (ص) آجا، مرکز مطالعات راهبردی، کدپستی:

۱۷۸۷۱۹۹۸۱۱۱، تلفن: ۳۵۹۴۲۳۳۰ (۰۲۱)، دورنگار: ۳۳۲۴۰۴۶۸ (۰۲۱)

(کلیه حقوق این اثر به مرکز مطالعات راهبردی ق پ ه خ (ص) آجا تعلق دارد)

فهرست مطالب

۱	 مقدمه
۶	بخش اول: گذری بر روابط ایران با روسیه
۷	فصل اول: دوره اول جنگ‌های ایران و روسیه
۹	گفتار اول: جنگ‌های سال‌های ۱۲۲۲-۱۲۲۸ هجری قمری و انعقاد عهدنامه گلستان
۱۳	فصل دوم: دوره دوم جنگ‌های ایران و روسیه
۱۵	گفتار اول: پیشروی قوای روس به سوی پایتخت
۱۶	گفتار دوم: عهدنامه‌ی ترکمانچای ۱۲۴۳ هجری قمری (۱۸۲۸ میلادی)
	گفتار سوم: روابط ایران و روسیه در دوره‌ی سلطنت قاجار از سال ۱۲۵۰-۱۳۱۳ قمری مطابق با
۱۹	۱۸۳۴ میلادی
۲۰	گفتار چهارم: مراحل تنظیم معاهدات رسمی بین ایران و روسیه
۲۱	گفتار پنجم: کابیتولاسیون
۲۳	فصل سوم: روس‌ها در حکومت احمدشاه قاجار
۲۵	فصل چهارم: رضاشاه
۲۷	گفتار اول: اقدامات رضاشاه
۳۰	گفتار دوم: نهضت جنگل
۴۳	باب اول: تفرقه، اختلاف و انشعاب در جنگل
۴۵	باب دوم: ساده‌اندیشی در اعتماد به انقلاب شوروی
۴۶	باب سوم: کوشش در راه تغییر ماهیت نهضت جنگل
۴۹	باب چهارم: خیانت شوروی و کمونیست‌ها به نهضت اسلامی جنگل
۵۲	باب پنجم: همکاری استیاد داخلی و استعمار خارجی در مبارزه با نهضت اسلامی جنگل
۵۳	فصل پنجم: محمدرضا شاه
۵۴	گفتار اول: حزب کمونیست توده
۵۶	باب اول: حزب توده و نفوذ شمال ایران
۵۷	باب دوم: گسترش فعالیت‌های حزب توده
۶۰	باب سوم: اقدامات مسلحانه حزب توده
۶۳	گفتار دوم: تشکیل حزب دمکرات آذربایجان
۷۹	گفتار سوم: تشکیل حزب دمکرات کردستان

۸۳.....	گفتار چهارم: موافقت‌نامه حل اختلافات مرزی ایران - شوروی
۸۶.....	بخش دوم: انقلاب اسلامی و حمایت‌های شوروی از عراق در جنگ تحمیلی
۸۷.....	فصل اول: جاسوسان شوروی در ایران
۸۸.....	گفتار اول: تیمورتاش (در زمان پهلوی)
۹۰.....	گفتار دوم: محمدرضا سعادتی (در زمان انقلاب اسلامی)
۹۲.....	باب اول: کشف ارتباط سعادتی و فیسینکو
۹۳.....	باب دوم: نقش فیسینکو در ایران
۹۵.....	باب سوم: گزارش چگونگی دستگیری سعادتی
۹۷.....	باب چهارم: واکنش‌ها به دستگیری
۹۹.....	فصل دوم: موافقت‌نامه ۱۹۷۵
۱۰۲.....	فصل سوم: موضع‌گیری پر نوسان دولت وقت شوروی در قبال جنگ تحمیلی عراق علیه ایران
۱۱۶.....	فصل چهارم: کمک‌های تسلیحات نظامی (شوروی به‌عنوان بزرگ‌ترین تأمین‌کننده نیازهای تسلیحاتی عراق)
۱۲۵.....	بخش چهارم: وقایع بعد از جنگ تحمیلی
۱۲۶.....	فصل اول: نامه امام خمینی (ره) به گورباچف
۱۲۶.....	گفتار اول: متن کامل نامه تاریخی امام خمینی (ره) به میخائیل گورباچف آخرین رئیس‌جمهور اتحاد جماهیر شوروی و پاسخ گورباچف به آن نامه
۱۳۲.....	گفتار دوم: شرح ماجرای تسلیم‌نامه‌ی حضرت امام (ره) به گورباچف از زبان آیت‌الله جوادی آملی
۱۴۱.....	باب اول: پاسخ گورباچف به پیام امام خمینی (ره)
۱۴۵.....	باب دوم: تاملی در پیام امام خمینی (ره)
۱۴۷.....	فصل دوم: رژیم حقوقی دریای خزر
۱۴۷.....	گفتار اول: سوابق تاریخی و موقعیت جغرافیایی دریای خزر
۱۴۸.....	باب اول: سوابق تاریخی و موقعیت جغرافیایی طبیعی و اقتصادی
۱۵۲.....	باب دوم: زمینه‌های ژئوپلیتیک
۱۵۴.....	گفتار دوم: زمینه تاریخی رژیم حقوقی دریای خزر
۱۵۷.....	باب اول: بازگشت به اصل تساوی حقوق
۱۵۸.....	باب دوم: دریای انحصاری ایران و شوروی

۱۵۸	فقدان اماره بر ضد مشاعیت
۱۶۲	گفتار سوم: رژیم حقوقی دریای خزر قبل از فروپاشی شوروی
۱۶۳	باب اول: وضعیت حقوقی دریای مازندران قبل از فروپاشی شوروی
۱۶۹	باب دوم: شیلات (ماهگیری)
۱۷۱	باب سوم: پرواز هواپیما (بر فراز منطقه دریایی خزر)
۱۷۳	باب چهارم: آلودگی دریا
۱۷۵	باب پنجم: رژیم حقوقی کشتیرانی در دریای خزر
۱۷۶	باب ششم: کشتی‌های جنگی
۱۷۷	باب هفتم: معیارهای تقسیم آب
۱۷۷	الف: تقسیم مساوی
۱۷۷	ب: تقسیم کمی
۱۷۷	تقسیم سرزمینی
۱۷۸	تولید نیروی برق از آرس
۱۸۱	باب هشتم: ذخایر انرژی آسیای مرکزی و قفقاز
۱۸۴	باب نهم: عهدنامه دوستی مورخ ۲۱ فوریه ۱۹۲۱ (اسفند ۱۳۹۹)
۱۸۵	گفتار چهارم: رژیم حقوقی دریای خزر پس از فروپاشی شوروی
۱۸۵	باب اول: شناسایی دولت جدید
۱۸۶	باب دوم: تعریف جدید از رژیم حقوقی دریای خزر پس از فروپاشی
۱۸۸	باب سوم: مالکیت و یا شراکت منابع دریای خزر
۱۸۹	باب چهارم: محیط‌زیست دریای خزر
۱۹۲	باب پنجم: طرح روسیه در مورد یک رژیم حقوقی بین‌المللی برای دریای خزر و موضع دیگر دولتهای ساحلی
۱۹۴	باب ششم: دیدگاه‌های گوناگون در خصوص رژیم حقوقی
۱۹۵	الف: استدلال روسیه
۱۹۶	ب: استدلال جمهوری آذربایجان
۱۹۸	ج: استدلال قزاقستان
۱۹۹	د: استدلال ترکمنستان
۱۹۹	ه: استدلال ایران
۲۰۲	باب هفتم: موجبات بروز مناقشه
۲۰۴	باب هشتم: زمینه‌های سیاسی
۲۰۶	الف: یادداشت روسیه به سازمان ملل متحد
۲۰۶	ب: ملاحظات مربوط به محیط‌زیست و آبزیان

ج: واکنش آذربایجان و قزاقستان ۲۰۷

فهرست منابع ۲۱۳

فهرست منابع به تفکیک هر قسمت ۲۱۷

www.ketab.ir

در ۳۱ شهریورماه ۱۳۵۹ عراق به تمامیت ارضی جمهوری اسلامی ایران تجاوز نمود و بدین‌سان جنگ هشت‌ساله را بر کشورمان تحمیل کرد و باعث تلفات هزاران انسان بی‌دفاع و خرابی‌های بسیار شد.

حال سؤال این است آیا بغداد به‌تنهایی قادر به این تجاوز بود؟ مسلماً جواب منفی است کشورهای متعددی از لحاظ مادی و نیروی انسانی و غیره به آن کمک نمودند و دولت عراق را عامل دستیابی بر منافع خود قرار دادند.

یکی از این دولت‌ها اتحاد جماهیر شوروی (سابق) روسیه (فعلی) بود که بخش عمده اسلحه موردنیاز عراقی‌ها در طول جنگ توسط این کشور تأمین می‌شد. شوروی از نخستین روزهای آغاز جنگ برای آنکه از افتادن صدام به دام بلوک غرب جلوگیری کند با در اختیار گذاشتن تجهیزات و جنگ‌افزارهای مدرن، کمک زیادی به صدام کرد. شوروی (سابق) در چارچوب توافق و اجماع کلی برای تقویت عراق به آن کشور تسلیحات ارسال می‌کرد، ولی ملاحظات دیگری نیز در نظر داشت. روابط سنتی با عراق و همچنین مواضع ضدآمریکایی انقلاب ایران مواردی است که در طول جنگ در مناسبات شوروی با ایران و عراق نقش مؤثری داشت.

شوروی‌ها در ابتدا و آنچه به‌صورت آشکار اعلام کردند مخالف حمله عراق به ایران بودند و به همین دلیل، فروش سلاح را به عراق تحریم کردند اما سیاست روس‌ها پس از فتح خرمشهر به نفع عراق تغییر کرد.

چرخش جدید در سیاست‌های مسکو نتیجه ارزیابی مجدد آن‌ها از تأثیرات پیروزی ایران در جنگ و فرصت‌ها و خطراتی بود که چنین تحولی می‌توانست در برداشته باشد.

بنابراین، در سال ۱۹۸۲ بازپرداخت ۵/۲ میلیارد دلار را تمدید و اعتبار تازه‌ای به ارزش

تقریبی ۱ میلیارد دلار به عراق واگذار کرد. در نوامبر، ۱۹۸۲ یک هزارتا یک هزار و ۲۰۰ مشاور نظامی به عراق بازگشتند و در پایگاه‌ها و فرودگاه‌ها مستقر شدند. پیشرفته‌ترین

هواپیماهای جنگی، بالگرد، تانک و سلاح‌های دیگر، از جمله تسلیحاتی بود که شوروی در طول هشت سال جنگ به عراق داد. فرماندهان ارتش روسیه با حضور در ارتش عراق، ضمن دادن آموزش نظامی به فرماندهان عراقی، راه‌های مقابله با حملات رزمندگان اسلام و حمله به ایران را به آن‌ها می‌آموختند و با به کار گرفتن اعضای گروه‌های چپ وابسته به خود مانند اعضای حزب توده جهت عملیات جاسوسی به کمک عراق شتافت و تا آخر جنگ به این امر ادامه داد همچنین بین ۱۰۰۰ تا ۱۲۰۰ مشاور نظامی شوروی در جنگ تحمیلی به عراق کمک می‌کردند.

روزنامه القبس چاپ کویت در این خصوص چنین می‌نویسد:

«شوروی یک پل هوایی برای حمل اسلحه و مهمات به عراق برقرار کرده است. گورباچف با ارسال نامه‌ای به برخی سران عرب، به آنان اطمینان داده است که شوروی اجازه نخواهد داد عراق در جنگ با ایران شکست بخورد.»

شوروی بعد از پیروزی ایران در شلمچه، اتحاد جماهیر شوروی بیش‌ازپیش بر کمک‌های تسلیحاتی خود به عراق افزود. واگرایی میان عراق و آمریکا و همچنین سردی روابط اعراب و آمریکا که از ماجرای مک فارلین ناشی می‌شد، زمینه مناسب‌تری برای مسکو به وجود آورد که خود را حامی عراق نشان داده نزدیکی به اعراب را نیز به‌عنوان یک مسئله مهم در سیاست خارجی منطقه‌ای، دنبال کند.

همچنین، استراتژی حمایت از عراق که از سال ۱۳۶۱ هجری شمسی، و پس از اقدام ایران در ورود به خاک عراق اتخاذ شد، اکنون در مقابل اقدامات نظامی ایران بی‌اثر شناخته می‌شد. لذا کاهش اعتبار سیاسی و ناکارآمدی تسلیحات روسی برای سیاستمداران مسکو چندان خوشایند نبود. از این‌رو در چارچوب جلوگیری از پیروزی ایران، یک‌بار دیگر کمک‌های تسلیحاتی به عراق از سر گرفته شد.

در بهمن ۱۳۶۶ / ژانویه ۱۹۸۷ رئیس هیئت شوروی در سازمان ملل اعلام کرد که کشورش فعالانه عراق را تقویت می‌کند.

مسئول سیاسی امور خاورمیانه در حزب کمونیست شوروی، اظهار داشت:

«شوروی ارسال سلاح به عراق را به خاطر بازگرداندن موازنه نظامی و سیاسی میان ایران و عراق از سر گرفت. ایرانیان امیدهای زیادی به برتری قدرت نیروی انسانی خود دارند و ممکن است این برتری به توازن نظامی اخلال وارد آورد. از این رو شوروی ارسال سلاح به عراق را آغاز کرده و این کار همچنان ادامه دارد».

از طرف دیگر، دادن موشک‌های دوربرد، و همچنین هواپیماهای پیشرفته (میگ ۲۹ و ۳۱) به عراق، این امکان را برای بغداد فراهم کرد که جنگ شهرها را با شدت هر چه بیشتر که تا قبل از آن سابقه نداشت، ادامه دهد. این اقدام، فشار فوق‌العاده‌ای بر جمهوری اسلامی وارد آورد. اوج جهت‌گیری سیاست شوروی به نفع عراق که نشان می‌داد حاضر است به‌طور عملی نیز از عراق حمایت کند، پاسخ مثبت به درخواست کویت مبنی بر نصب پرچم شوروی بر نفت‌کش‌های این کشور در خلیج فارس بود. شوروی با این اقدام، بهره‌برداری از ماجرای ایران گیت و نزدیک شدن به اعراب را دنبال می‌کرد. آن‌ها همچنین در صدد برآمدند ناوگان جنگی خود را در خلیج فارس تجهیز کنند. بخصوص حملاتی که توسط قایق‌های تندرو علیه کشتی‌های روسی صورت گرفت. بر خشم شوروی نسبت به ایران افزود. اما یک رویداد مهم (تصمیم دولت آمریکا به نصب پرچم بر روی نفت‌کش‌های کویتی) در تیر ۱۳۶۶ / ژوئن ۱۹۸۷ موجب تغییر اساسی سیاست شوروی در قبال جنگ عراق و ایران گردید.

حادثه مذکور، باعث واگرایی سیاست شوروی و آمریکا در برابر جمهوری اسلامی شد. یوری ورنستف، معاون اول وزیر خارجه شوروی در تیرماه ۱۳۶۶ (نیمه ژوئن) به تهران سفر کرده و در دیدار با مقامات ایران، با تأکید بر چهار نکته گفت:

۱- اتحاد شوروی علایق و منافع موازی با ایالات متحده در خلیج فارس ندارد.

۲- ایالات متحده طرحی علیه ایران و اتحاد شوروی در خلیج فارس دارد.

۳- شوروی مایل نیست نیروهای نظامی بیگانه (غیر منطقه‌ای) در خلیج فارس حضور داشته باشند.

۴- شوروی توجه زیادی به انقلاب ایران دارد.

نکته قابل توجه این بود که پس از سال ۱۹۸۲ و از سرگیری مناسبات عراق و شوروی، عراقی‌ها درازای آزاد کردن اعضای حزب کمونیست از شوروی خواستند تا قراردادهایی را که قبل از آغاز جنگ امضا شده بود، اجرا کند و شوروی هم ضمن ارسال سلاح، متعهد شد در صورت درهم شکسته شدن خطوط دفاعی عراق و پیشروی ایرانیان به سوی بغداد یا بصره، بمب خوشه‌ای در اختیار عراق قرار دهد. روس‌ها در مرحله جدید جمعاً حدود ۶۰ درصد از تجهیزات مورد نیاز عراق را تأمین کردند و ۵۰ درصد از ۸۴ میلیارد دلار سلاح‌هایی را که میان سال‌های ۶۲ و ۶۷ عراق از کشورهای جهان خریده بود، روس‌ها در اختیار رژیم عراق قرار دادند.

تأمین سلاح به این میزان برای عراق، این کشور را قادر ساخت تا تقریباً نیروی زمینی خود را از ۲۶ لشکر در سال ۱۹۸۶ به ۴۵ لشکر در سال ۱۹۸۸ افزایش دهد. تسلیحات شوروی برای عراق سرنوشت‌ساز بود؛ زیرا عراق با تکیه بر این تسلیحات سرانجام توانست استراتژی تدافعی خود را رها سازد و به جنگ تهاجمی متوسل شود و بتواند ابتکار عمل را روی زمین به دست گیرد. نتیجه این تغییر در موازنه نظامی، در تصمیم ایران برای قبول قطعنامه ۵۹۸ عامل اصلی بود.

در این کتاب در چهار بخش سعی شده است به ابعاد مختلف خیانت‌های دولت روسیه در طول تاریخ تا کمک‌های تسلیحاتی در زمان جنگ تحمیلی به عراق و حوادث پس از جنگ پرداخته شود امید است که مورد نظر خوانندگان ارجمند مفید واقع شود.